

GYÜMÖLCSÖK, 1930 KÖRÜL

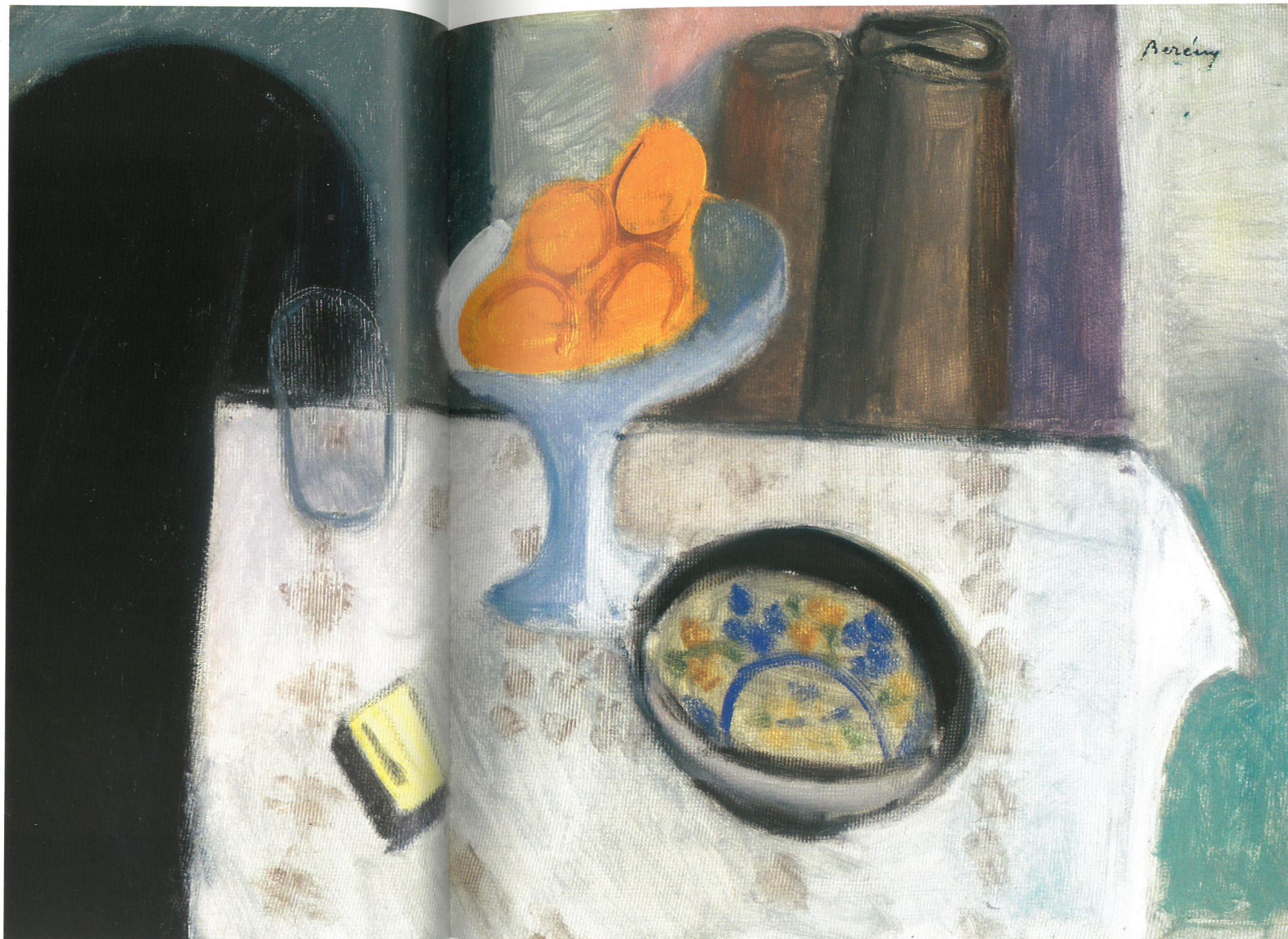
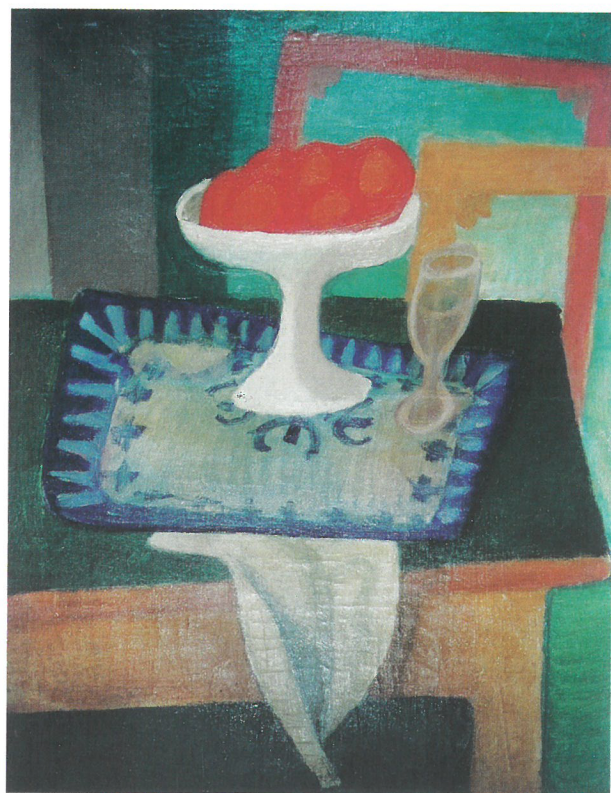
Olaj, papírlemez, 49,5x69 cm
Jelezve jobbra fent: Berény

Kikiáltási ár: 6 500 000 Ft
Starting price: 26 000 EUR

PROVENIENCIA:

- Egykor Török István tulajdonában

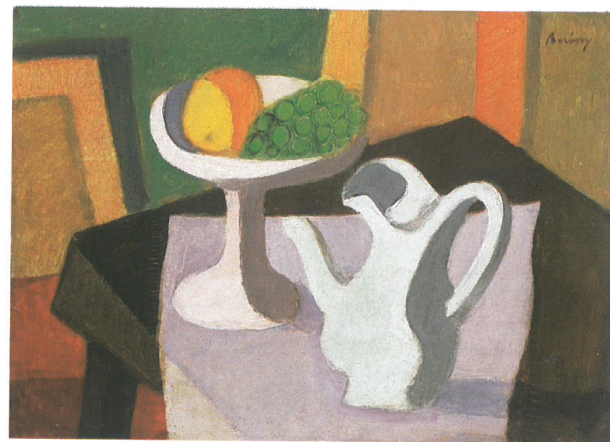
BERÉNY Róbert: Asztali csendélet
magántulajdon

RÁLÁTÁSOS KÉPEK – TRANSPARENTIA ÉS DEKORATÍV STILIZÁLÁS

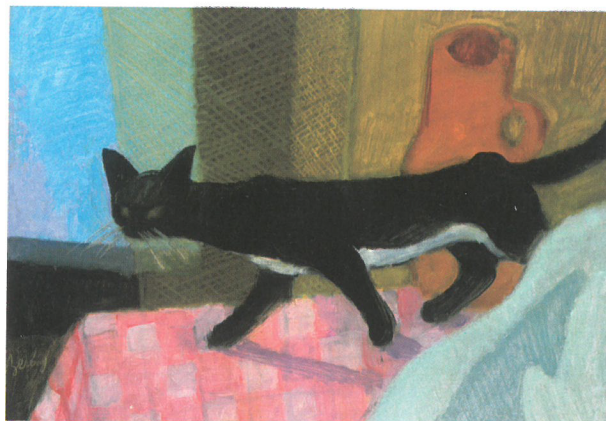
„Berénynek már nem csak fogalma, világszemlélete van a látottakról.” – írta festőkollégájáról egykori szomszédja, Bálint Rezső.¹ A harmincas évek elején a még mindig fiatalnak számító Berény bő három évtizedes, gázdag pályát tudhatott maga mögött. Világszemlélete azonban már a század első évtizedében, alig húsz évesen is érett, szilárd volt, ezt bizonyítják azok a művei, amelyeket Párizsban Matisse-szal és a fauve-okkal egy teremben állított ki, s ezt igazolja 1910 körüli tevékenysége is, amikor a Nyolcak legtermékenyebb festőjeként szült bele a modern magyar piktúra alakulásába. A húszas évek második felében, miután meddő, berlini emigrációjából hazatért, újra ifjúkorának kísérletező kedvével állt vásznai elé. Művészi világlátásának sarokpontjai alig változtak, ahogy Lesznai Anna írta: „Bölcselkedésre hajló barátunknál egyáltalában minden probléma háttérében valami általános és átfogó filozófiai eredmény keresése lebegett. [...] A képet Cézanne-i értelemben egy kis külön és halhatatlan világnak tekintette.”² Sajátos „mikrokozmoszt” teremtett képein, melyeken a filozófiai háttér „kirakatában” festői problémák megoldásait kereste. Művei már fauve korszakában is a térbeliség problémáit feszegették. Akkor a három dimenzió új meglátása és organizálása foglalkoztatta, tárgyalt művünk időszakában pedig egy sajátos perspektíva megteremtésével kísérletezett. Erről a kortárs kritikus, Rabinovszky Márius így írt: „Az első megkapó benyomást a sajátos perspektíva teszi. Ez a perspektíva nem valami logikus megfontolás eredménye, hanem a művészi szemlélet formálja. Ez a perspektíva nem realiztikus, hanem a rálátás távlatából ered. [...] Berény szögben mélyülő tárgyai tagadják [...] a klasszikus perspektívát”³ Ekkoriban festett, ún. rálátásos csendéletein feltűnik még egy hangsúlyos elem, a transzparenciával való kísérletezés. A síkba transzponált, síkmértani formákká absztrahált tömör tárgyak mellett szinte minden ekkori csendéletén megjelenik egy-egy átlátszó elem. Ez kortársaira is jellemző, de Berény teljesen más megfontolásból alkalmazza a transzparenciát, elég, ha ekkoriban legközvetlenebb üzlet- és festőtársa, Bortnyik Sándor munkáival vetjük össze műveit. Átlátszó tárgyai a tömör formák térbeliségét érdekesen hangsúlyozó, „art deco-s árnyékoláshoz” hasonlóan egy izgalmas térillúzió keltésének eszközei, amelyet az extrém rálátásából eredő kiterítettség képsíkkal való összeegyeztetésében jelentkező feszültség tovább fokoz. De Berény nem csupán a térfeszültség megszállottja, hanem a szín szerelmese is volt. Lesznai Annával szinte mindennapos művészettfilozófiai eszmecsere során gyakran megkérdezte tőle, „hogyan indítja egy-egy képének megfestésére. Mindig azt felelte, hogy egy teljesen ösztönös öröm, amit 2-3 szín össze- csendülése keltett fel benne.”⁴

A gyümölcscsendélet karakterét meghatározó kék-narancs komplementer-pár a művész avantgárd korszakát idézi, hiszen ezt a színharmóniát preferáltan alkalmazta

BERÉNY Róbert: Mütermi csendélet kanccsóval és gyümölcsökkel, 1920-as évek, magántulajdon

BERÉNY Róbert: Macskás csendélet, 1929-1930 magántulajdon

fauve-os és a Nyolcak időszakában született csendéletein és nagy felháborodást keltő, torz anatómiájú aktjai esetében egyaránt. Itt a háttér lazúrosan megfestett hűvös szürke-lila-kék-kavalkádjából harsányan világlik föl a számos Berény műről ismert fehér gyümölcscsőtáliban felhalmozott izzó narancskupac. Magas zenei képzettségéből is eredeztethető bravúros szín- és kompozícióérzéke ekkoriban érlelte ki legegységibb, s csakis rá jellemző stílusát. „Jaj annak, aki Berény szeszélyeit utánozni merné!” – kiáltott fel ekkori műveinek ismertetése kapcsán a már említett kritikus, Rabinovszky Márius.⁵

„VALAMI AMERIKA”

Tárgyalt művünk hátoldalán érdekes, a Nemzeti Szalon által kibocsátott cédula látható, melyen a kiállítás megnevezése rovatban pusztán ennyi olvasható: „amerikai”. Berény teljes pályafutása során mintegy fél-tucat alkalommal szerepelt tengeren túli kiállításokon. A fellelhető katalógusok tanúsága szerint gyümölcscsendéleteket nem állított ki. A Gyümölcsök keletkezési idejéhez közeli időpontban ő maga – egy kikérdezés során – csupán egyetlen, 1935-ös, pittsburgh-i kiállítási szerepléséről tájékoztat, ahova egy tájképét küldte el⁶, de tudjuk, hogy néhány évvel később New Yorkban is kiállították műveit, de ott is csak egy tájkép, illetve egy enteriőr képviselte.⁷ Egyelőre nem lehet tudni, hogy a Gyümölcsöket is eredetileg valamelyik említett kiállításra, vagy egy még felderítetlen, általam ismeretlen amerikai tárlatra szánta, ugyanakkor a Nemzeti Szalon szervezésében megvalósuló amerikai kiállításról sincs tudomásom, tehát a téma további kutatásokat igényel.

Barki Gergely

JEGYZETEK:

- ¹ Bálint Rezső: Berény Róbert. Múlt és Jövő, 1934, 133.
- ² Lesznai Anna levele Varró Istvánhoz. 1958. november 11. New York. PIM, Ltsz.:V. 3670/54.
- ³ Dr. Rabinovszky Márius: Berény Róbert. Magyar Grafika, 1928, 254.
- ⁴ i.h. (2. jegyzet)
- ⁵ i.h. 255. (3. jegyzet)
- ⁶ Berény Róbert saját kezűleg kitöltött kérdőíve. MTA Művészettörténeti Kutatóintézet Adattára. Ltsz.: MKCs-C-I-57/492-1. V.ö.: The 1935 International Exhibition of Paintings. Carnegie Institute Pittsburgh, 1938. október 13. – december 4. (Katalógus)
- ⁷ Exhibition of Modern Hungarian Paintings. New York City (44 West 56th Street), Delphic Studios, (Organized by Dr. L. Polgar), 1939. október 2. – 29. (Katalógus)

BERÉNY Róbert: Szőlős csendélet magántulajdon

BERÉNY Róbert: Asztali csendélet, 1928 körül magántulajdon

